

Patul lui Procust de Camil Petrescu

Incadrarea intr-un(o) curent/ perioada/ epoca literar(a)

Cand se vorbeste despre Camil Petrescu, termenul cel mai des intalnit este acela de autenticitate, concept care - se pare ca - a fost introdus in literatura romana de autorul in discutie. Polisemia termenului da nastere adesea unor confuzii, conducand la atatea concluzii in privinta semnificatiei, cate sensuri exista. Cunoscut indeosebi ca romancier, Camil Petrescu este si teoretician al romanului, iar in aceasta calitate, el expune in articolele sale cateva reguli (in descendenta proustina) pe care scriitorul modern ar trebui sa le aiba in vedere: "sa nu descriu decat ceea ce vad, ceea ce aud, ceea ce inregistreaza simturile mele, ceea ce gandesc eu. Aceasta-i singura realitate pe care o pot povesti. (...) Din mine insumi eu nu pot iesi. (...) Eu nu pot vorbi onest decat la persoana intai." (Noua structura si opera lui Marcel Proust, in "Teze si antiteze", Buc, Ed. 100+1 Gramar si Fundatia Culturala Camil Petrescu, 2002, p. 24)

Tipologic vorbind, Camil Petrescu apartine generatiei modernistilor, mai exact, a scriitorilor care mizeaza foarte mult pe autenticitate, alaturi de Mircea Eliade, Anton Holban, Max Blecher, Mihail Sebastian s.a. Prin autenticitate se intelege o "conceptie dupa care arta si literatura au datoria de a cauta expresia directa, necontrafacuta a vietii asa cum este ea, renuntand la orice artificiu care ar putea sa altereze aceasta perceptie, fie el de natura estetica, fie morala sau sociala." (M. Anghelescu, C. Ionescu, Gh. Lazarescu, Dictionar de termeni literari, Buc, Ed. Garamond, 1996) Altfel spus, inspiratia artistica este inlocuita cu experienta necontrafacuta, cu trairea febrila; si mai mult, nu este vorba de faptul brut, de inventarea evenimentelor, ci de perspectiva asupra lor, autenticitatea presupunand traire in constiinta. Conceptul vine, se pare, de la scriitorul francez Andre Gide, care considera ca scrisul ar trebui sa fie libertatea de a fi absolut sincer cu tine insuti si, din aceasta cauza, literatura autenticitatii este orientata spre genul memorialistic, de tip confesiv (jurnal, memorii, amintiri, epistole etc). Primul roman - Ultima noapte de dragoste, intaia noapte de razboi - are forma unui jurnal.

-Titlu. Terna. Elemente de structura si compozitie.-

Cel de-al doilea roman al lui Camil Petrescu, Patul lui Procust, apare in 1933 si are o structura complexa, fiind un "dosar de existente", dupa cum aflam chiar din subsolul cartii.

Titlul romanului face aluzie la celebra legenda a talharului din Atica, in patul caruia erau mutilati (scurtati sau lungiti) calatorii care nu stiau raspunsul la ghicitoarea lui Procust. In plan simbolic, titlul a fost interpretat ca o sugestie a nepotrivirilor (de pilda intre Ladima si societatea in care nu se poate adapta), definind si un spatiu al neimplinirilor si traumelor sufletesti pe care iubirea neimpartasita le poate provoca in sufletul individului.

Tema romanului este iubirea, secondata de cautarea adevarului (Fred Vasilescu vrea sa dezlege enigma mortii lui Ladima, doamna T. doreste sa inteleaga misterul instrainarii lui Fred).

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Romanul are o compozitie complicata (antrenand si doua straturi narative): trei scrisori ale doamnei T., jurnalul lui Fred Vasilescu (O dupa-amiaza de august) in care sunt incluse si scrisorile lui Ladima, un epilog ce-i apartine lui Fred, un al doilea epilog ce-i apartine naratorului-autor din subsol si subsolul, parte integranta a romanului. Aceasta ultima parte contine date despre pseudoautorii de deasupra (inclusiv portrete ale lor), amanunte de narativitate si, mai ales, conceptia autorului despre creatie si procesul de creatie.

-Trasaturi specifice-

Naratorul din subsol isi asuma doar rolul de a-i convinge pe cei doi cunoscuti ai sai - doamna T. si Fred Vasilescu - sa-si prezinte in scris experientele personale pe care le considera demne de un roman. In spiritul autenticitatii, Camil Petrescu sugereaza identificarea sa cu acest narator-autor din subsol, aducand drept dovada doua titluri ale unor opere care ii apartin in realitate - romanul Ultima noapte... si drama Act venetian (intertextualitate). Nu trebuie sa ne lasam insa inselati de originalitatea procedului: Patul lui Procust este opera de fictiune si, in virtutea unei conventii literare, autorul (persoana biografica, respectiv, Camil Petrescu) nu se confunda cu naratorul, chiar daca nararea se face la persoana I, naratorul fiind o forma de intermediere intre autor si cititor. Prin urmare, desi are meseria de scriitor (il putem numi pseudoautor al romanului), naratorul nostru din subsol nu este Camil Petrescu, asa cum nici persoana I din partile de deasupra (scrisorile, jurnalul si epilogurile) nu il desemneaza pe acelasi Camil Petrescu.

Alte detalii care confera autenticitate romanului sunt referirile la evenimente politice, culturale (expozitia de arta avangardista) sau nume reale: poetul Ion Pillat, criticul Perpessicius, I. I. C. Bratianu, Tony Bulandra, Soare Z. Soare (director al Teatrului National din Bucuresti), Maria Filotti, Ion Sarbu (actori) s.a.

Fiind un roman modern subiectiv (sau ionic, in terminologia lui Nicolae Manolescu, ce are in vedere perspectiva narativa). Patul lui Procust concretizeaza multe dintre procedeele specifice acestui tip de roman: naratiune la persoana I ("Eu nu pot vorbi onest decat la persoana intai") care presupune si anulara omniscientei, ubicuitatii, previzibilitatii si posibilitatii anticiparii anumitor evenimente (scriitura se face in functie de memoria involuntara/ afectiva sau fluxul constiintei - amintirile lui Fred sunt actualizate de scrisorile lui Ladima). Obiectivitatea devine subiectivitate (a naratorului, nu a scriitorului, ca in secolul al XIX-lea!), individualitatea devine importanta in defavoarea tipurilor si caracterelor (indivizii de serie biologica nu intereseaza pentru ca ei traiesc in real, in existenta, nu in constiinta, ci intereseaza personajele de exceptie -intelectualul), istorismul este abolit, perspectiva se multiplica (acelasi eveniment sau personaj sunt vazute din mai multe perspective) si se relativizeaza (de exemplu, portretul doamnei T. se incheaga din suma mai multor miniportrete, fiecare diferit in functie de cine priveste). O problema importanta a romanului ionic este aceea a timpului care este complet bulversat. Asistam la un transfer al curgerii timpului intr-un prezent continuu (teoria bergsoniană invocata de Camil Petrescu in Noua structura si opera lui Marcel Proust vorbea de o durata interioara), caci la nivelul constiintei nu exista decat prezent. Amintirile sunt niste vestigii ale trecutului, iar memoria involuntara depoziteaza selectiv informatii

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

---

despre personalitatea noastra, pe care le dezvaluie sub anumiti stimuli. Naratorul traieste prezentul si il noteaza, dar include si amintirile pe care i le trezeste acest prezent.

Sa recapitulam insa povestea: naratorul din subsol, care o cunoaste pe doamna T., ii propune acesteia sa joace intr-o piesa de teatru si pentru ca este refuzat, ii solicita scrierea unor documente literare pentru care, spune el, nu este nevoie nici de talent, nici de ortografie (anticalofilia), ci de o traire autentica, de sinceritate pana la confesiune. Cum doamna T. are "oroare de exhibitionism", refuza ambele propuneri, oferindu-i insa naratorului cateva scrisori personale pe care acesta le va publica in contextul unui roman. Din epistole afla de un anumit, pe care nu-l cunoaste inca si pe care cititorii il vor descoperi in a doua parte a romanului. Jurnalul lui Fred Vasilescu, misteriosul, este rezultatul framantarilor lui Fred pe care naratorul il sfatuieste sa le puna pe hartie, cu promisiunea ca le va cerceta ca pe un posibil material de roman. In final, naratorul din subsol nu face decat sa adune intr-un "dosar de existente" experientele celor doi protagonisti - doamna T. si Fred pe care ii leaga si ii desparte in aceeasi masura o puternica iubire, destinul lor fiind urmarit in paralel cu nefericitul traseu existential al lui Ladima.

Singurele parti in care intamplarile sunt narate cronologic sunt scrisorile doamnei T. si Epilogul II. Subsolutul si Epilogul I se subordoneaza stilului proustian (memorie involuntara, rememorarea in voia starii de spirit si a asociatiilor de idei), celebra prajitura proustiana (madlene - ca factor declansator al amintirilor) fiind inlocuita de scrisorile lui Ladima.

Modernitatea mai presupune si existenta mai multor naratori (sau a mai multor perspective narrative, ar spune N. Manolescu); romanul Patul lui Procust are patru naratori: doamna T., Fred, naratorul din subsol si Ladima - postum - din scrisori. Nici alegerea lor nu este intamplatoare, singurii virtuali scriitori fiind numai cei care au ceva de spus, acele "firi de structura exceptionala", cu o bogatie launtrica ce constituie un "complex de experienta si frumusetate". In sustinerea autenticitatii, aflam tot din subsol (nivel metatextual) ca "un scriitor e un om care exprima in scris cu o liminara sinceritate ceea ce a simtit, ceea ce a gandit, ceea ce i s-a intamplat in viata, lui si celor pe care i-a cunoscut, sau chiar obiectelor neinsufletite. Fara ortografie, fara compozitie, fara stil si chiar fara caligrafie." Azi mai departe, in subsolul jurnalului, i se recomanda lui Fred Vasilescu sa scrie "net, la intamplare, totul ca intr-un proces-verbal". Sugestiile sunt valabile doar la nivel teoretic, pentru ca nu vor fi respectate de-a lungul romanului: doamna T., desi nu pretinde a fi scriitor, dovedeste reale capacitati creatoare, iar Fred, incercand sa relateze intamplarile in voia memoriei afective, demonstreaza sensibilitate, empatie si stil.

-Caracterizarea personajelor-

Patul lui Procust este un roman de dragoste. Cuplurile doamna T. -Fred Vasilescu, doamna T. - D., Ladima - Emilia, Fred Vasilescu -Emilia (cel mai neverosimil, simpla nevoie erotica) reprezinta diferite ipostaze ale erosului, singura ipostaza superioara fiind cea a cuplului doamna T. - Fred. Procedul analizei psihologice sprijina aceasta convingere, pentru ca cei doi se situeaza la acelasi nivel spiritual, existential sau intelectual, trairand la fel de profund povestea de iubire. Au o viata

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

---

interioara intensa si complexa, ii uneste o sensibilitate acuta, frumusetea interioara si arta de a trai.

In realizarea portretului doamnei T. putem vorbi de cel putin trei perspective narative: perspectiva personajului insusi, a lui Fred din jurnal si a naratorului din subsol. Portretul ei se incheaga din reunirea unor miniportrete facute de acesti naratori (chiar autoportret), la care se adauga si parerile altor personaje. De aici si o anumita relativizarea a imaginii: din perspectiva naratorului din subsol, ea este feminitatea insasi, D. o considera o femeie exceptionala, iubita de toti barbatii, pentru Ladima este opusul Emiliei, un prieten al lui Fred o considera urata, iar pentru Fred reprezinta iubirea devoratoare de care fuge in zadar. Alaturi de portretul direct facut de catre naratorul din subsol ("Nu inalta si inselator slaba, palida si cu un par bogat de culoarea castanei (...) si mai ales extrem de emotiva, alternand o sprinteneala nervoasa cu lungi taceri melancolice (...) cu ochii albastri ca platina, frematand de viata (...) gura, foarte mobila, vie ca o floare, plina.") si de catre Fred ("E o femeie frumoasa, desi poate fara stilul modei (...) Cand surade inasa - vag indurerat totdeauna - trece parca la o alta extremitate si devine de o feminitate fara pereche. Ochii albastri, aproape violeti, cand e vesela, de culoarea prunii brumate alteori, si apropiati putin, stralucesc dintr-o data. (...) Are un suras care se vede de departe in multime si individualizeaza."), putem vorbi si de un portret indirect. Acesta rezulta din felul in care se imbraca, se comporta, isi aranjeaza apartamentul, din meseria pe care o practica si, nu in ultimul rand, din felul in care vibreaza la orice tip de traire.

Aceeasi multiplicare si relativizare a imaginii descoperim si in portretul lui Fred Vasilescu: portretul direct este facut de naratorul din subsol ("Abia cand l-am cunoscut mai de aproape am inteles de ce doamna T. l-a iubit atat, de ce a suferit asa de mult din cauza lui. Nu numai datorita frumusetii lui barbatesti, sportive, cat mai ales pentru un soi de loialitate si delicatete, un mod de sinceritate a vietii, care nu seducea numai femeile, ci castiga si prietenia barbatilor lor (...) Cam prea echilibrat, vorbind rar, dar nu tara o privire stapana pe sine si ades ironica."), cateva detalii aflam din scrisorile doamnei T., prietenii il considera - dupa propriile marturisiri - superficial si naiv, in timp ce portretul indirect individualizeaza prin trairile sale (descrise in jurnal), discutiile, felul in care se imbraca, se comporta s.a.m.d. S-a vorbit mult despre un anumit snobism al celor doua personaje, inasa, departe de a fi o simpla forma de orgoliu, aceasta trasatura, tine mai degraba de estetic, de sensibil.

O problema mult discutata este asa-zisa "taina" a lui Fred: el o iubeste pe doamna T., fara indoiala, inasa fuge de ea, lasand loc unor multiple interpretari. Critica s-a intrecut in a da explicatii ale acestui mister: Fred se indeparteaza de doamna T. "pentru a nu descoperi in ea o fiinta reala, comuna, asemeni oricarei Emilii" (G. Calinescu, in Adevarul literar si artistic, nr. 610/12 martie 1933), pentru ca experimenteaza un complex de inferioritate al barbatului care descopera ca "are de-a face cu o fiinta superioara, dar abia dupa ce a tratat-o ca pe o fiinta oarecare" (Ovid. Crohmalniceanu, Cinci prozatori in cinci feluri de lectura, Buc, Ed. Cartea Romaneasca, 1984, pp. 208-209), pentru ca traieste mai degraba o iubire-vanitate - "Iubirea dintre Fred si doamna T. nu ne dezvaluie doar puternica pasiune ce-i arunca pe unul in bratele celuilalt, dar si puternica vanitate ce-i smulge pe unul din bratele celuilalt" (Nicolae Manolescu, Arca lui Noe, Buc, Ed. 100+1

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Gramar, 1998, p. 396) ori pentru ca este determinat de o "demonica tristete a individului care a depasit experienta curenta si poate reflecta asupra vietii dintr-o perspectiva din care, daca lipseste contagiunea cu lumea obisnuita, fericirea in schimb devine ea insasi sterila." (Al. George, Semne si repere, Buc, Ed. Cartea Romaneasca, 1971, pp. 107-120). Dragostea, in romanul analitic, de introspectie psihologica, este traita ca suferinta, nu ca toleranta sau comunicare. Exista a anumita voluptate a torturii, a negatiei: "Daca fug de un suras, asta nu inseamna ca nu-l doresc." spune Fred Vasilescu. Iubirea este o neputinta a fericirii, a dialogului, o drama a singuratatii in doi.

O alta posibila taina este cea a sinuciderii lui Ladima, pe care Fred. incearca sa o desluseasca in jurnal si in Epilogul 1. Ipotezele propuse -mizeria in care era nevoit sa supravietuiasca, sentimentul instrainarii prin dragostea pentru o femeie inferioara, pierderea credintei in Dumnezeu, constiinta ratarii etc - marcheaza, fiecare, o etapa in decaderea fizica si spirituala a personajului. O sugestie pesimista in sprijinul acestei ipoteze apare in articolele pe care Ladima le primeste de la Bulgaroiu cu cateva zile inaintea mortii, in care se afirma ca viata este departe de "mult discutata armonie naturala", fiind un accident intr-un univers indiferent, ostil, iar oamenii - exemplarele vietii - par "greu cenzurate de moarte". De aceea, si cuplul Ladima - Emilia pare neverosimil (G. Calinescu).

Iubirea lui Ladima pentru femeia lipsita de profunzime, vulgara, asa cum este Emilia reprezinta o problema greu de explicat pentru Fred si aproape tot jurnalul sau si Epilogul I va fi ocupat de cautarea adevarului. Azi in cazul celor doi - Ladima si Emilia - putem vorbi de o relativizarea a imaginii. Portretul Emiliei este facut de Fred, pentru care reprezinta a actrita frivola, lipsita de sentimente, in timp ce Emilia din scrisorile lui Ladima este o femeie frumoasa, talentata, cu suflet ales. Portretul lui Ladima se contureaza din scrisorile citite de Fred in camera Emiliei.

Acestea dezvaluie existenta chinuita si mizera a gazetarului, de o superioritate intelectuala. Demn, acesta refuza slujirea politicii vremii, traind lipsit de siguranta zilei de maine. Iubirea este pentru el un fel de evadare si el viseaza la iubirea ideala. Pentru Emilia, Ladima este un barbat naiv, "cam aiurea", manipulabil, posomorat, in vreme ce pentru Fred este un om distins, demn si usor demodat. Nae Gheorghidiu si Tanase Vasilescu (singurele personaje tipice - avarul si arivistul) il vad ca pe un "om de paie", periculos si dispensabil; pentru altii este un poet de geniu, pentru Penciucescu este "un dobitoc", iar Ciobanoiu afirma despre el ca avea o inteligenta rara.

Aceeasi constiinta a limitarii cunoasterii, neputinta de a vedea ce este in sufletul celuilalt pe care le experimenteaza Ladima, le va trai si Fred in incercarea sa de a-l intelege pe nefericitul poet. Constiinta in care se reflecta imaginea celuilalt este un pat al lui Procust, un mecanism care impune o granita privirii, incapabile de a patrunde dincolo de aparente.

-Stil. Limbaj.-

Mult discutata anticalofilie, expusa inclusiv in subsolul romanului -"Stilul frumos, doamna, e opus artei (...) Un scriitor e un om care exprima in scris cu o liminara sinceritate ceea ce a simtit, ceea ce a gandit (...). Fara ortografie, fara compozitie, fara stil si chiar fara caligrafie." - este totusi

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari

<http://referatenoi.ro>

---

contrazisa de preferinta lui Camil Petrescu pentru fraza ingrijita, curata, eliberata de constrangerea valorii denotative, dar fara excese stilistice, dovedind sensibilitate artistica: "n-as putea sa spun ce bucurie m-a cuprins, ca o inseninare stelara, o data cu venirea omului asta (...)", "rosul fraged si catifelat al petalelor imi limpezește privirea somnoroasa dimineata cand ma scol", "[doamna T.] era acum foarte vie, prea expresiva, cu un fel de mimica nuanțata, ochii insisi nu mai aveau vioriul-albastru al clipitei de gandire, ci erau pozitivi stralucitori, dar ca de otel". Limbajul sobru este intelectualizat, cu multe neologisme (liminar, crispate, patologic, insignifiant, remaniere, simptom, maladie etc).